

Boekbespreking

Volkshuisvestingsbeleid

M.J.J.G. Rossen. 'Het gemeentelijk volkshuisvestingsbeleid in Nederland. Een comparatief onderzoek in Tilburg en Enschede (1900-1925)'; Tilburg, Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 1988, XXXVI 455 blz., Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, LXXVII, ISBN 90.70641.27.5 f 70,—.

Trouwe lezers van dit tijdschrift waren er reeds enkele jaren van op de hoogte dat Marjan Rossen bezig was met een promotieonderzoek waarbij het volkshuisvestingsbeleid van de gemeente Tilburg een centrale plaats in-

neemt. Immers: dit tijdschrift bood in 1983 en in 1984 plaats voor een tweetal voorstudies van dit onderzoek. In 1988 verscheen de handelseditie van dit proefschrift als deel 77 in de reeks 'Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland'.

Na in het eerste hoofdstuk een schets gegeven te hebben van de geschiedschrijving met betrekking tot de volkshuisvestingspolitiek in de ons omringende landen, komt de schrijfster op basis van dit beeld tot de centrale vaststelling: 'welke belangen werden gediend met de woningwet, en hebben de politieke en maatschappelijke opvattingen van bestuurders geleid tot een bepaald beleid, ofwel hebben politieke systeemvariabelen invloed op het gemeentelijk

beleid, rekening houdend met sociale en economische omgevingsfactoren?' (8).

Gezien deze vraagstelling is het vanzelfsprekend dat er voor de Woningwet van 1901 een belangrijke plaats in het boek ingeruimd is. In de hoofdstukken 2 en 3 worden respectievelijk het ontstaan en de doelstellingen en het instrumentarium van deze wet behandeld. Omdat in dit onderzoek de vraag centraal staat in hoeverre de volkshuisvestingspolitiek in gemeenten verschillend was en of dit ook andere beleidsresultaten opleverde, heeft M. Rossen gekozen voor een vergelijking op basis van twee stedelijke case-studies. De keuze viel op Tilburg en Enschede als te vergelijken gemeenten. Belangrijke redenen waren van demografische en politieke aard. Tilburg en Enschede hadden een zeer grote bevolkingstoename te verwerken, waaronder een grote groep arbeiders. Het waren beide textielsteden en zij hadden een zeer verschillende politieke oriëntatie.

*Afb. Arbeiderswoningen
aan de Bosscheweg om-
streeks 1915.*

Bij dit laatste hecht de schrijfster veel waarde aan de 'affiniteit met de enige sociaaldemocratische partij in het parlement en in de gemeenteraden rond de eeuwwisseling' (120). Enschede behoorde tot de gemeenten die als eerste SDAP-raadsleden hadden, en Tilburg tot de gemeenten waar de SDAP pas een kans kreeg door het algemeen mannenkiesrecht. De vergelijking van Tilburg en Enschede spitst zich met name toe op de pogingen tot verbetering van de volkshuisvesting (hst. 5, 6 en 7) en op het gevoerde woningbouwbeleid (hst. 8, 9 en 10). Hoofdstuk 11 bevat de belangrijkste conclusies.

Het is in dit verband onmogelijk om de grote verschillen die tussen beide steden bestonden de revue te laten passeren. De strekking komt in het kort hierop neer dat men in Tilburg passief, zelfs afkerig, stond tegenover de woningwet. Er werd wel gewerkt aan de uitvoering

van de in deze wet opgenomen bepalingen, maar dit gebeurde 'meer ondanks dan dankzij het gemeentebestuur' (269). Steeds weer constateerde mevrouw Rossen dat er pas vooruitgang geboekt werd na aanmaningen van hogerhand (inspecteurs van de Volksgezondheid, Gedeputeerde Staten en de Kroon). In Enschede ging men meteen na de invoering van de Woningwet voortvarend te werk en heeft men het hele instrumentarium dat de wet bood ook ingezet om de volkshuisvesting te verbeteren. Zeer belangrijk hierbij was de inzet, het doorzettingsvermogen en het idealisme van burgemeester Bergsma, die, gezien de financiële en wettelijke mogelijkheden, 'voor Enschede het onderste uit de kan gehaald heeft' (371).

De verklaring van de geconstateerde verschillen LIJKT — gezien het toegekende belang aan de affiniteit met de SDAP — een eenvoudige zaak. De schrijfster heeft zich hier echter

niet met een jantje-van-leiden van afgemaakt. Zij komt met een zeer genuanceerde en verfrissende verklaring, waarbij vooral aan de mate waarin politieke steun voor plannen voor sociale woningbouw bestond, een centrale rol toebedeeld is. Een duidelijk standpunt neemt M. Rossen in over de feitelijke rol die de SDAP speelde. 'Voor een niet in de lokale politiek ingewijde onderzoeker, zou het op grond van de kwantitatieve gegevens (veel socialisten in de raad en veel sociale woningbouw) kunnen lijken alsof hier een rechtstreeks verband aanwezig was. Door de verstrengeling van de belangen in deze gemeenten moeten we vaststellen dat dit verband niet zo duidelijk bestaat. Het was voor de socialisten in deze gemeente uitermate moeilijk om op dit beleidsterrein, waarop de SDAP zich graag wilde profileren als een sociale partij, een succes voor de fractie te boeken. Zij kon niet anders dan de door B en W uitgezette lijn volgen' (421).

Het mag duidelijk zijn dat deze gemaakte opmerkingen niet meer dan een impressie van de rijke inhoud van dit boek kunnen geven.

Rossen heeft een nauwgezet onderzoek verricht en hiervan op boeiende wijze verslag gedaan. Dat neemt niet weg dat er geen kritiek te leveren valt. Zo heeft de schrijfster naar mijn idee te veel gebruik gemaakt van literatuur uit wat prof. Bornewasser zo treffend omschreef als 'het grijze circuit': scripties, werkgroepverslagen, niet gepubliceerde papers van een colloquium, en dergelijke. Als er in de literatuurlijst zeker dertien titels voorkomen die voor een leek nauwelijks of niet raadpleegbaar zijn, dan is dat wel wat te veel van het goede. Een tweede punt van kritiek is dat er wezenlijke opmerkingen gemaakt worden van intuïtieve aard, die niet verder onderbouwd of uitgewerkt zijn. Zo wordt op p. 289 geschreven dat 'Raupp de reputatie had een dure burgemeester te zijn'. Deze opmerking wordt op p. 406 nog eens herhaald. Waarop deze reputatie gebaseerd was en hoe de schrijfster aan deze kennis komt, blijft echter in het duister gehuld.

Dit zijn echter maar kleine smetjes op een voortreffelijk boek!

Cor van der Heijden